

MĀKSLAS DOMINANTE KALENDĀRA GRAFISKAJĀ DIZAINĀ

Arts Dominance in Calendar Graphics Design

Dīana Apele

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Ina Treiliņa

Gulbene Art School, Latvia

Abstract. *Art, in a way, is a form of communication, which allows the artist to express their view to the world, show their interpretation and let others see the world through the eyes of the artist. Calendars are the most popular and long-term means of advertising, which is why their design requires a lot of attention. It is important that it does not only look good, but also provides information, fulfils the function of a promotional souvenir and creates an image throughout the entire year ahead. Graphic design is a form of visual communication whose purpose is to solve visual and graphic problems using artistic approaches provided by typography, different printing technologies, or image processing techniques, mechanical or analogue methods, or digital, with the aim to create a graphic design work or solve a graphic problem. Graphic design is more like a visual intermediary between the message and its recipient and a way of delivering the message to the recipient. The Aim of the Article: study graphics as the dominant feature of art in the design of calendars created by modern Latvian artists and analyse expert interviews to find out the opinions of specialists in the field about the significance of the content and design of artistic calendars nowadays. The research results were obtained using theoretical research methods: the study, analysis and evaluation of scientific and journalistic literature and Internet sources, which reveals the essence of the problem in question; expert interviews were carried out as well, which are empirical research methods.*

Keywords: *design, graphics, graphic design, art, art calendar, minimalism, calendar.*

Ievads

Introduction

Kalendāram ir sena vēsture, pirms miljoniem gadu visprecīzāko laiku rādīja daba. Kalendārs cēlies no latīņu “*calendarium*” tā bija parādu grāmata. Cilvēces attīstības vēsturē ir pastāvējušas dažādas laika skaitīšanas sistēmas. Mēness, Saules, Zemes un Zvaigžņu kustība bija pirmā laika skaitīšanas sistēma un ievērojot šo debess ķermeņu kustību tika mērīts laiks. Kalendāru vēsture un attīstības ceļš ir cieši saistīts ar laika skaitīšanas sistēmu. Laika skaitīšanas sistēmu un kalendāru vēsturisko attīstību ir plaši pētījuši un analizējuši daudzi zinātnieki no senvēstures līdz pat mūsdienām (Šurs, 1962; Rabinovičs, 1967; Deiviss, 1996;

Basu, Ganguly, & Banerjee, 2004; Krūmiņa, 2005; Bīlavs, 2010; Puriņš, 2015; Vilks, 2017, u.c.). Kalendārs ir ikgadējs izdevums kurš ir informatīvas funkcijas veicējs, mūsdienās tas kalpo arī kā prezentējošs materiāls un estētisks interjera dizaina elements (mākslas kalendārs). Tuvojoties gadu mijai, kalendārs ir viens no pieprasītākajiem grafiskā dizaina produktiem mūsdienās. Kalendārs ir nepieciešama cilvēka dzīves sastāvdaļa, to izmanto katrs pēc savas gaumes un vajadzībām. Ar laika plānošanas palīdzību uzlabojas darba produktivitāte un efektivitāte, tas palīdz plānot laiku daudzām dienām uz priekšu, kā arī atgādina svarīgos notikumus. Kalendāri galvenokārt iedalās grāmatu kalendāros, dienu noplēšamajos, piezīmju kalendāros, galda un mēneša pārlikamajos, sienas kalendāros, tematiskajos, kabatas kalendāros, tabulkalendāros un mākslas kalendāros. Rakstā tiks apskatīti un analizēti tieši mākslas kalendāri.

Jēdziens “dizains” mūsdienās tiek lietots dažādos kontekstos. Dizainam ir dažādas, gadu desmitiem kultivētas izpausmes. Ilgu laiku dizains ir bijis taustāms, saprotams un vienkārši izvērtējams. Dizains dažu desmitgadu laikā ir modificējies abstraktā, lietotāja acij bieži vien netveramā procesu kopumā. Tas ir kļuvis par loģisku, pamatotu darbību ķēdi, rīku ar uzdevumu demokratizēt un padarīt priekšmetus, procesus, pakalpojumus lietotājam saprotamus un ērtus izmantošanā (Solovjova, 2016). Savukārt grafiskais dizains ir vizuālās komunikācijas veids, kura uzdevums ir vizuāli grafisku problēmu risināšana izmantojot mākslinieciskās iespējas, ko sniedz tipografika, dažādas iespiedtehnoloģijas vai attēla apstrādes tehnikas, mehāniskas vai analogas metodes, digitālas, ar mērķi radīt grafisku dizaina darbu vai atrisināt grafisku problēmu. Grafisko dizainu pamatā izmanto izdevniecībā, drukātajos un elektroniskajos medijos, reklāmā, grafisko zīmju un vides noformējumu izstrādē, kā arī apģērbu, iepakojuma dizaina un citu industriālo priekšmetu apdrukas dizainā. Grafiskais dizains vairāk ir kā vizuāls starpnieks starp ziņu un ziņas saņēmēju un veids kā ziņa nonāk līdz saņēmējam.

Mākslas kalendāri ir viens no paša mākslinieka daiļrades apkopošanas un reklamēšanas līdzekļiem, tāpēc būtu arī liela vērtība jāpievērš to dizainam. Svarīgi, lai tas ne tikai pildītu kalendāram paredzētās funkcijas, bet lai tas būtu arī estētiski baudāms, ar tajā ievietotiem augstvērtīgiem mākslas darbiem, sava veida mākslas darbs telpā, kas prezentē pašu mākslinieku un dizaina izstrādātāju.

Raksta mērķis – pētīt grafiku kā mākslas dominantu mūsdienu Latvijas mākslinieku radīto kalendāru dizainā un analizēt ekspertu intervijas, lai noskaidrotu nozares speciālistu viedokļus par mākslas kalendāru satura un dizaina nozīmi šodien. Pētījuma rezultāti tika iegūti, izmantojot teorētisko pētījumu metodes: zinātniskās, publicistiskās literatūras un interneta resursu studēšana, analīze un izvērtēšana, kas atklāj attiecīgās problēmas būtību, kā arī tika veiktas ekspertu intervijas, kas attiecīgi ir empīriskās pētīšanas metodes.

Grafika kā viens no pielietotajiem tēlotājas mākslas veidiem kalendāru dizainā mūsdienās – analoģu apskats
Graphics as one of the forms of fine arts used in calendar design nowadays – review of analogues

Māksla ir daudzdisciplināra cilvēka mijiedarbība ar vidi. Ar visām tās daudzveidīgajām formām un krāsām vide kļūst par iedvesmas avotu, kas baro cilvēka kultūru, it īpaši mākslinieku, kurš atspoguļo mākslu (Elnashar, 2018).

Grafika ir viens no nozīmīgākajiem tēlotājas mākslas veidiem, tā paver plašas iespējas materiāla atklāsmei un tā daudzveidībai. Stājgrafikai ir īpaša vieta, jo ir grafikas veids, kas vistiešāk un vistuvāk vēršas pie katra cilvēka. Kontakts, kas izveidojas ar grafikas lapu, vienalga vai tā veidota ofortā, litogrāfijā, kokgrebumā vai kādā citā grafikas tehnikā, ir satraucošs un savīļņojošs un dziļi individuāls. Tā intelektuālā un emocionālā piesātinātība ir cieši saistīta ar stājgrafikas ieinteresētību aktuālu laikmeta problēmu risināšanā un ir saistīta ar tradīcijām – to sabiedrisko attiecību un kultūras mantojuma pamatu, uz kura izaugusi māksla (Reihmane, 1982). Grafikas māksla mūsdienās ir plaša un visaptveroša. Mākslinieks ir brīvs un rīkojas brīvi ar izmantojamo līdzekļu arsenālu, jo nav iespējams noliegt laiku kurā indivīds kā fizisks ķermenis atrodas ar spējām aptvert pastāvošo telpu.

Vārds grafika ir cēlies no grieķu vārda “*grafo*”, tas nozīmē “es rakstu”. Pirmsākumos grafika tika uzskatīta par vienkāršainu līniju mākslu. Grafikas jēdziens pamazām kļuva plašāks: tajā tika ietverti dažādi vienkāršaini, gan daudzkrāsaini gravīru veidi. Grafikas tēlojošās iespējas kļuva plašākas. Tās sāka attēlot daudz ko tādu, ko kādreiz attēloja tikai glezniecība: krāsu, gaismu un ēnas, kas piemīt priekšmetiem, telpiskumu, gaisu un daudz ko citu apkārtējā dabā, kas grafikai līdz šim nebija pa spēkam (Gončarovs, 1960).

Raksta autore pētīja un analizēja vairākus mūsdienās tapušus mākslas kalendārus, kuri pēdējo desmit gadu laikā izdoti Latvijā un kuros, galvenokārt, dominēja tēlotājas mākslas veids – grafika. Rakstā minēti trīs izdotie kalendāri – “Vīlipsona grafikas 2011”, “Vīlipsona grafikas & suneti 2012” un Latvijas Mākslas akadēmijas izdotais ikgadējais “Grafīķu kalendārs 2019”.

Māksliniekam A. Vīlipsonam šis bijis produktīvs gads, kad kopumā tika radītas daudzas grafikas, no kurām izvēlētas 12 labākās un apkopotas sienas kalendārā “Vīlipsona grafikas 2011” (skat. 1. att.).

1.attēls. “Vilipsona grafikas 2011” grafiku apkopojums sienas kalendārā

www.studija.lv/index.php?parent=3952

Figure 1 “Vilipsona grafikas 2011” summary of schedules in the wall calendar

A. Vilipsona kalendārā ievietotajās kompozīcijās dominē vispārināti sieviešu tēli, izmantota formu plastika, ekspresīvi līniju ritmi, faktūru dažādība tumši gaišo attiecību saspēlē. Spraigas dinamikas radīšanai pielietoti diagonālie virzieni gan sieviešu ķermeņu izvietojumā un papildelementu grafikā, gan vispārējā kompozīcijas novietojumā. Darbi sevī koncentrē ekspresīvu spēku, izsaka satura un formas meklējumu intensitāti. Grafikas tehnikas process ir kustīgs, mainīgs, ar savām attīstības likumsakarībām un radošo potenciālu, kas apslēpts mākslinieka individualitātē. Šajos darbos jūtama gaismas un tumsas mijiedarbība, kā arī savstarpējā simbioze.

2012. gadā A. Vilipsons izdeva grāmatu “Sumpurņa suneti” un radīja daudzas grafikas, no kurām izvēlējies 12 labākās, kuras apkopotas sienas kalendārā “Vilipsona grafikas & suneti 2012”. Arī 2012.gadā A. Vilipsona izdotajā kalendārā galvenokārt tika atspoguļoti sieviešu tēli melnbaltā toņu gammā. Salīdzinot ar iepriekšējo kalendāru, jūtama plastiskāka pieeja formu ģeometrizācijā, nav izteiktas dinamiskās spriedzes, bet gan attēlota vijība un veiklība formu modifikācijās, laukumu attiecībās. Līnijas vijas un iezīmē aprises sieviešu ķermeņiem, bet nedominē. Šie darbi ir kā spēle ar dažādu izmēru un modifikāciju formu laukumiem, tumši gaišām toņu attiecībām, faktūrām. Šajos darbos kā kompozīcijas elements parādās stilizēta pilsētas ainava. Dominē drosmīga grafiskā izpausme, kas ir bagāta ar disonansēm, ar individuālu ritmiku un savu temperamentu. Var teikt, ka tiem ir disonējoši harmoniska kompozīcija – tā iemieso ilūziju, ka grafika nebeidzas aiz iedomātā rāmja malas. Šķiet, ka darbos viss vibrē – savā starpā spēlējas gan formas un faktūras, gan līnijas un melnbalto toņu nianses.

Savukārt trešais kalendārs, kas tiek skatīts rakstā, nav viena mākslinieka darbs, bet gan topošo mākslinieku/grafiķu kopdarbs. Latvijas Mākslas akadēmijas grafiķu kalendārā atspoguļotas 13 autoru grafikas (skat 2.att.). Grafiķu darbu kalendārs šogad bija arī izdots un kalendārus bija iespējams iegādāties ikgadējā izstādē “JARMARKA” Latvijas Mākslas akadēmijas telpās.

2.attēls. **Grafiķu kalendārs 2019** <https://picgra.com/user/grafikaskatedra/3090996773>
 Figure 2 **Graphic calendar 2019**

Katra jaunā mākslinieka grafika risināta atšķirīgi, arī tehnikas izmantotas daudzveidīgas, piemēram, starp darbiem, kas ievietoti kalendārā, parādās gludspieduma tehnika (litogrāfija), dobspieduma tehnikas (oforts un sausā adata), augstspieduma tehnikas (kokgriezums un linogriezums) un sietspiedes tehnika. Mākslinieki izceļas ar ārkārtīgi variabliem rokrakstiem, eksperimentējot ar grafiķiskajām formām, krāsām, faktūrām, līnijām, apjomiem, izspēlējot tumši gaišās attiecības un darbu emocionālās noskaņas. Sava arsenāla elementus viņi izmanto dažnedažādās variācijās: kompozicionālajās shēmās un proporciju risinājumos. Kalendāra grafiķiskajā dizainā dominē māksla, un tas pilda vairāk estētisko funkciju, atspoguļojot autoru dažādos mākslinieciskos rokrakstus un dažādās grafikas tehnikas. Kalendāra grafiķiskais dizains veidots minimālisma stilā, nepiesaistot liekas detaļas.

Katrs grafiķiskā dizaina izdevums sevī nes gan saturisko, gan informatīvo izteikšanās savdabīgo valodu, jeb savam laikam raksturīgo dizainu. Grafiķiskais dizains, kā mākslas nozare iet kopsolī ar katra darba radīšanu un tam ir ļoti būtiska loma, lai ar to paspīlgtinātu kalendārā iekodēto informāciju (Kazaka, 2015).

Raksta autores pēc mūsdienās tapušu mākslas kalendāru izpētes, kuros galvenokārt dominēja tēlotājas mākslas veids – grafika, ir guvušas atziņas, ka grafikas kalendāru pamatā ir vēstījums par dzīves likumsakarībām, kas veido scenogrāfiķiskus notikumus gada griezumā un ar netradicionālu dizaina risinājumu piesaista sabiedrības interesi un uzmanību. Katra mēneša attēli veido stāstu divpadsmit mēnešu garumā, izceļot būtisko, atstājot brīvu vietu iztēlei, domām un konteksta saskatīšanai. Mūsdienās aktuāla ir melnbaltā salikuma grafikas darbi un minimālisma stils. Autores iedvesmoja izpētītie kalendāru varianti, kas rosināja un stimulēja kalendāra dizaina izveides darba gaitā izstrādāt skices un kalendāra grafiķiskā dizaina maketu savam kalendāram.

Teorētiskās literatūras, avotu un analogu izpēte ļauj secināt, ka augstvērtīga dizaina izdotajos kalendāros, tai skaitā mākslas kalendāros, mūsdienās dominē askētisms kompozīcijas izteiksmes līdzekļos, kvalitāte materiālu izvēlē, inovatīvi tehniskie risinājumi, priekšplānā tiek izceltas kalendāra mākslinieciskās vērtības,

jeb māksla kā dominante, protams nepazaudējot kalendāra funkcionalitāti un ergonomiku.

Ekspertu interviju analīze *Analysis of experts interviews*

Kalendārs ikdienā veic gan informatīvo, gan estētisko funkciju, tādēļ tā dizaina izstrādē jāizpēta jomas ekspertu viedokļi un jāņem vērā ieteikumi. Pētījuma ietvaros, lai noskaidrotu nozares speciālistu viedokļus par mākslas kalendāra nozīmi mūsdienās, tika veiktas ekspertu intervijas. Ekspertu atlase izvēlēta atbilstoši to profesionālajai pieredzei, tika aptaujāti nozares speciālisti, kuri ikdienā nodarbojas ar mākslu un dizainu, arī ar grafiskā dizaina izstrādi.

Intervija ir viena no visplašāk izmantotajām kvalitatīvo datu vākšanas metodēm. Intervijas pamatotība nozīmē ne tik daudz patiesības atklāšanu intervijas laikā, cik sabalansētu intervijas aprakstu un interpretāciju. Intervijā gandrīz vienmēr atklājas subjektīvā jēga, nevis standarta formā izraisīta reakcija (Pipere, 2011). Pēc formas tika izmantota strukturēta intervija, kuru veido speciāli sagatavoti jautājumi. Pētījums un intervija ir vērsts uz to, lai paplašinātu izpratni par konkrēto parādību, gan arī uz to instrumentu pilnveidošanu ar ko šo parādību pētī. Procesa būtības atklāšana ļauj ieraudzīt tos paņēmienus, ar kuru palīdzību procesu var virzīt cilvēkam vēlamā gultnē (Kristapsone, 2014).

Individuālās intervijās tika aptaujāti trīs jomas eksperti: mākslas zinātniece un muzeja pedagoģe Baiba Magdalēna Eglīte, reklāmas aģentūras SIA “Bumbierkoks” radošais direktors Gatis Poikāns un māksliniece, grafiķe Inga Jurāne.

Ekspertiem tika uzdoti jautājumi par mākslas kalendāra vietu ikdienā, tā lomu mūsdienu sabiedrībā, par to kādām jābūt mākslas kalendāra vērtībām, par šī brīža tendencēm mākslas kalendāru dizaina risinājumos, kā arī jautājums bija par to, vai intervējamie paši kādreiz ir izdevuši sava izstrādātā dizaina mākslas kalendāru, ja jā, tad bija lūgums dalīties pieredzē.

Raksta ietvaros tiks detalizētāk apskatītas un analizētas ekspertu atbildes uz intervijā uzdotajiem jautājumiem, jo tas ir svarīgs posms autorēm sava mākslas kalendāra dizaina izstrādē.

Runājot par mākslas kalendāra vietu ikdienā mūsdienās – mākslas zinātniece B. M. Eglīte izteica viedokli, ka, kalendārs cilvēkam ir vajadzīgs ne tikai, lai rotātu māju, lai zinātu kam ir vārda diena, bet arī, lai “*liktu cilvēkiem domāt*”. Savukārt reklāmas aģentūras SIA “Bumbierkoks” radošais direktors G. Poikāns atzīmēja, kalendārs ļoti labi iederas mājās, kur “*cilvēki novērtē un izbauda mākslu*” un mēnesis ir labs laiks viena darba eksponēšanai. Runājot par sabiedrisko interjeru, ekspertam simpaticē biroji, kuros parādās mākslas darbi un mākslas priekšmeti, kas rada mājīgāku gaisotni. Māksliniece, grafiķe I. Jurāne, atbildot uz jautājumu

par mākslas kalendāra vietu ikdienā, izteicās, ka mākslas kalendāra eksistence ir saistīta ar sabiedrības kritērijiem, kādi eksistē konkrētajā sabiedrībā priekšmeta radīšanas mirklī. Šobrīd bieži vien tā ir absolūta aizraušanās ar mākslīgu ārējo skaistumu, dizaina formām un ārējo “*spozmi*”, bez īpašas kalendāra pamatfunkcijas izklāsta. Kopumā “*šodien mākslas kalendārs ir sava veida šova forma*”. Par lieku nastu tiek uzskatīta informācija, kuru var parādīt kalendārā. No vienas puses arī ir taisnība, jo mākslai blakus novietot daudz citu detaļu vai tekstu prasa lielu meistarību, lai saglabātu harmonisku skatu. “*Visvieglāk to nelikt vispār*”.

Kopsummā mākslas kalendāra vieta ikdienā, plašā pielietojumā, nav tik aktuāla. Mākslas kalendārs ir specifisks un dārgs dizaina produkts, ja izpildīts labākajās iespējamās (ofseta, sietspiedes, karstspiedes, reljefa) drukas tehnikās. Līdz ar to tas nav pieejams plašai publikai, bet ir nozīmīgs pašam māksliniekam.

Atbildot uz jautājumu par mākslas kalendāra vērtībām, eksperte B.M. Eglīte izteica viedokli, ka viņai svarīga ir kalendāra informācijas nesošā loma, lai būtu atzīmētas vārda dienas un mēness fāzes. G. Poikāns atbildēja, ka svarīgākais, lai kalendārā ir ievietoti māksliniecišķi augstvērtīgi mākslas darbi un ir kvalitatīva druka, ergonomisks izmērs un lakonisks dizains, kas netraucē baudīt mākslas darbu. Savukārt eksperte I. Jurāne uz šo jautājumu atbildēja, ka mākslas kalendāra galvenā vērtība ir “*daudz vietas mākslai*”. Mākslas kalendāra funkcija nav parādīt kalendāra funkciju kā primāro, tā var būt kā sekundārs papildinājums, bet jebkurā gadījumā cipariem jābūt redzamiem un tekstiem salasāmiem.

Apkopojot ekspertu viedokļus par šo jautājumu var secināt, ka mākslas kalendāra galvenā vērtība ir māksla, bet tajā pat laikā, izstrādājot kalendāra dizainu, nedrīkst aizmirst par labu tā ergonomiku.

Uz trešo jautājumu par mākslas lomu un mākslas kalendāra nozīmi sabiedrībā, mākslas zinātniece B.M. Eglīte atbildēja, ka viņai tuvāki kalendāri ar mākslas darbiem, kuri iepazīstina ar mākslinieku daiļradi; fotomākslu, glezniecību vai grafiku. Māksla ir informācija par laiku kurā indivīds dzīvo, par procesiem, kas norisinās sabiedrībā, par konkrētā laika posma vērtībām. Māksla ir formula, kas mums šos procesus izstāsta. Māksla ir viss, kas atspoguļo šos procesus gan garīgos, gan fiziskos. Reklāmas aģentūras SIA “Bumbierkoks” radošais direktors G. Poikāns atzina, ka “*māksla mūs padara par cilvēkiem, tai ir milzīga nozīme mūsu garīgajā dzīvē, māksla ir vajadzīga lai varētu izpausties*”. Māksla ir lieliska komunikācijas forma, kas ļauj māksliniekam paust savu skatījumu uz pasauli, parādīt savu redzējumu un ļaut citiem paskatīties uz pasauli ar mākslinieka acīm. “*Māksla mūs bagātina*”. Māksliniece I. Jurāne izteica viedokli, ka mākslas loma un būtība mainās līdz ar sabiedrības uzskatiem un vajadzībām. Vislielākā mākslas nozīme emocionālās un materiālās pasaules ainā veidojas pašiem māksliniekiem. Taču ir liela sabiedrības daļa, kurai māksla nav vajadzīga, tā pat traucē. Pat mākslas nozarē starp pašiem māksliniekiem nav viena

uzskata. Tāpat ir ar kalendāriem. Viens vēlas informāciju, bet otrs vēlas, lai dominētu “skaistums”.

Var secināt, ka mākslai ir nozīmīga loma sabiedrībā, kas ietver informāciju par konkrētā laika posma sabiedrībā notiekošajiem procesiem, vērtībām, īpaša nozīme mākslai ir mūsu garīgajā dzīvē, māksla mūs bagātina. Savukārt mākslas kalendāri sabiedrību iepazīstina ar mākslinieku daiļradi.

Interesants fakts, ka runājot par aktuāliem risinājumiem mākslas kalendāra dizaina tapšanā un kas būtu jāņem vērā izstrādājot tā dizainu, B.M. Eglīte pieminēja, ka “*tas, kas ir aktuāls, ļoti ātri noveco*”. Mākslas kalendāra dizaina izstrādē nebūtu ieteicama liekvārdība, liekas un sadrumstalotas formas, kas aizēno galveno. G. Poikāns uz šo jautājumu atbild līdzīgi: “*Dizains jāveido askētisks, lai maksimāli izceltu mākslas darbu kvalitātes*”. Savukārt eksperte I. Jurāne uzsvēra, ka dizaina funkcija vairs nav tikai dekorēt un izskaistināt, bet gan uzlabot dzīvi. Eksperte izteicās, kad “*māksla saplūdīs ar kalendāra funkciju, kura būs līdz galam saprasta, tad būs viens ideāls kalendārs, kas reāli kalpos katram kā ceļavējš uz savām iecerēm*”.

Atbildot uz jautājumu par aktuālām tendencēm mākslas kalendāru dizainā, visi eksperti bija līdzīgās domās, ka šodien dizains nav tikai dizaina produkta ārēja dekorācija, bet gan indivīda dzīves uzlabošanas veids, tas attiecas arī uz mākslas kalendāra dizainu.

Uz jautājumu par sava kalendāra dizaina izstrādi un tā izdošanu, B.M. Eglīte teica, ka viņai ir bijusi vēlme izdot savu kalendāru ar fotogrāfiju attēliem skats no loga, jo “*tiklīdz tu sāc skatīties uz to, kā laiks tek, tad vairāk vai mazāk tajā gadā viņš sakārtojas*”, bet līdz šim sava dizaina kalendāru viņa izdevusi nav. G. Poikāns sniedzot atbildi uz jautājumu teica, ka veidojis kalendāru dizainus un, ka viņa dizaina birojā katru gadu top vairāki kalendāri, bet pārsvarā tie ir foto kalendāri, mākslas darbu kalendāru viņš veidojis nav. Savukārt I. Jurāne atbildēja, ka pašai ir nācies gatavot dažādus kalendārus pasūtītājiem, kuros diezgan svarīgi ir bijis atspoguļot funkciju bloku pārskatāmu, labi redzamu, ar vizuālo daļu, kas radīta par pasūtītāja uzņēmuma nozari. Izcilas kvalitātes mākslas kalendāriem ar saviem darbiem vēl eksperte nav bijusi gatava, varbūt kādreiz līdz tam arī nonāks.

Neviens no trim ekspertiem savu mākslas kalendāru vēl nav līdz šim izdevis, bet domu par sava kalendāra izveidi tie atlikuši nav.

Kopumā var secināt, ka nav vienota ieteikuma mākslas kalendāra dizaina izstrādē, jo visu nosaka katra konkrēta pasūtītāja vai mākslinieka prasības, iepriekš uzstādot mērķus, uzdevumus un dizaina izstrādes kritērijus. Risinot kalendāra dizainu, tas jāizstrādā askētisks, neiesaistot liekas detaļas, lai maksimāli izceltu mākslas darbu, kā arī mākslas kalendāram nav obligāti jāatspoguļo kalendāra funkcija, tā var būt pakārtota. Jāņem vērā, ka lielformāta mākslas kalendārs ir ekskluzīvs produkts un tā realizēšana veido lielus finansiālus

ieguldījumus. Tomēr tā ir iespēja māksliniekam eksponēt katru darbu ik mēnesi un kopumā visa gada garumā.

Dizaina autoru iecerei vajadzētu būt pārdomātai un pamatotai, pirms tā tiek realizēta un kļūst pieejama lietotājam. Dizaina risinājumi, kas daudzveidīgā formā ir dzīves telpas neatņemama sastāvdaļa, kas nosaka ikdienas norišu kvalitāti un ir konkrētu indivīdu radīts garīgs vai materiāls artefakts. Ikviens dizaina risinājums ietver sevī estētisko, ētisko un funkcionālo dimensiju, tādejādi atklājot dizainera personīgo izpratni un attieksmi pret konkrēto problēmu (Karlsone, 2017).

Radošs dizains nav patvaļīgs vai neuzkrītošs, dizaineriem ir jāievēro dizaina radīšanas procesi, kas pastiprina dizaina stingrību. Ekspertu intervijās tika gūts apstiprinājums sava izstrādātā mākslas kalendāra koncepta dzīvotspējai.

Secinājumi **Conclusions**

- Kalendāri vēsturiskās attīstības gaitā ir pilnveidojušies gan saturā, gan formā. Mūsdienās ir ļoti plašs kalendāru veidu piedāvājums, katrs var izvēlēties sev atbilstošu dizaina kalendāru, var iegādāties vai pasūtīt mākslas kalendāru, kas kalpotu kā funkcionāls dizaina elements birojam vai mājām. Kopsummā var secināt, ka grafikas, kā mākslas dominantes, kalendāru dizaina pamatā ir mākslinieku jaunāko darbu apkopojums, kas prezentē paša mākslinieka daiļradi.
- Māksla ir komunikācijas forma, kas ļauj māksliniekam paust savu skatījumu pasaulei un ļaut citiem paskatīties uz pasauli ar mākslinieka acīm. Grafika ir viens no nozīmīgākajiem tēlotājas mākslas veidiem, tā paver plašas iespējas materiāla atklāsmei un tā daudzveidībai, arī mākslas kalendāru dizainā. Dizains dažu desmitgadu laikā ir kļuvis par loģisku, pamatotu darbību ķēdi, ar uzdevumu demokratizēt un padarīt priekšmetus, pakalpojumus, procesus lietotājam saprotamus un izmantošanā ērtus. Grafiskais dizains ir kā vizuāls starpnieks starp ziņu un ziņas saņēmēju.
- Cilvēces attīstības vēsturē ir veidojušās dažādas laika skaitīšanas sistēmas, kuras ir bijušas par pamatu mūsdienu laika iedalījumam. Laika skaitīšanas sistēmas ir cieši saistītas ar kalendāru vēsturi un to attīstības ceļu.
- Mākslas un grafiskā dizaina jomā nodarbinātie eksperti izsakās, ka nav vienota ieteikuma mākslas kalendāra dizaina izstrādē, jo visu nosaka katra konkrēta pasūtītāja vai mākslinieka prasības, iepriekš uzstādot mērķus, uzdevumus un dizaina izstrādes kritērijus. Risinot kalendāra dizainu, tas jāizstrādā askētisks, neiesaistot liekas detaļas, lai maksimāli izceltu mākslas darbu, kā arī mākslas kalendāram nav obligāti jāatspoguļo kalendāra funkcija, tā var būt pakārtota. Jāņem vērā, ka lielformāta mākslas kalendārs

ir ekskluzīvs produkts un tā realizēšana veido lielus finansiālus ieguldījumus. Tomēr tā ir iespēja māksliniekam eksponēt katru darbu ik mēnesi un kopumā visa gada garumā.

- Kalendāru dizainā valda liela dažādība un mūsdienās tie galvenokārt kalpo kā reklāmas produkts, ko bieži izmanto arī mākslinieki savu mākslas darbu publicēšanai un apkopošanai. Augstvērtīga dizaina izdotajos kalendāros, tai skaitā mākslas kalendāros, mūsdienās dominē askētisms kompozīcijas izteiksmes līdzekļos, kvalitāte materiālu izvēlē, inovatīvi tehniskie risinājumi, mākslinieciskās vērtības, jeb māksla kā dominante, protams nepazaudējot kalendāra funkcionalitāti un ergonomiku.

Summary

Calendars have improved throughout their historical development in terms of both content and form. There is a wide range of calendar types available nowadays; everyone can choose a calendar with a design that suits them best or purchase or order an artistic calendar which would serve as a functional design element in the office or at home.

Modern graphic arts are wide and comprehensive. The artist is free and acts freely with the arsenal of tools they use because it is impossible to deny the time in which an individual is present as a physical body with the ability to embrace the existing space. The authors of the article have studied and analysed several artistic calendars created in the modern day, which were published in the last ten years in Latvia with graphics as the predominant form of fine arts. The following three published calendars are mentioned in the article – “Vīlipsona grafikas 2011”, “Vīlipsona grafikas & suneti 2012”, and the annual “Grafīku kalendārs 2019” published by the Art Academy of Latvia.

Three experts in the field were interviewed in individual interviews: scientist in the field of arts and museum teacher ..., creative director of the advertising agency “..”, and graphic artist. The experts were asked questions about the place of an artistic calendar in everyday life, its role in modern society, what values an artistic calendar should have, about current trends in artistic calendar design solutions, as well as the question whether the interviewees have ever published a calendar of their own design, and if yes, they were asked to share their experience. The experts employed in the field of art and graphic design say there are no standard recommendations in artistic calendar design because everything is determined by the requirements of each particular customer or artist after setting aims, objectives, and design criteria first. In calendar design solution, they need to be designed ascetic, without unnecessary details, so that the work of art is highlighted to the maximum, and an artistic calendar is not required to reflect the function of a calendar; it can be subordinate. It needs to be taken into account that a large-sized artistic calendar is an exclusive product and its implementation requires big financial investments. Still, it is an opportunity for the artist to display each work in a month's cross-section and overall throughout the entire year.

In summary it can be concluded that calendar design is dominated by vast diversity, and nowadays such calendars primarily serve as promotional products, which are also often used by artists for publishing and summarising their work. High value design calendars, including artistic calendars, are nowadays predominated by ascetic means of expression in composition, by quality materials and innovative technical solutions; artistic values of the artistic calendar are brought to the foreground, i.e. art is predominant, of course while preserving the

functionality and ergonomics of the calendar. Graphics calendar design, as the dominant feature of art, is based on the summary of the latest works of the artist, which presents their creative work.

Literatūra References

- Basu, R., Ganguly, J., & Banerjee, S. (2004). *Educational calendar*. Retrieved from <https://patentimages.storage.googleapis.com/29/04/98/a546b203697c5/US20040197744A1.pdf>.
- Bergstrem, B. (2008). *Vizuālā komunikācija*. Rīga: SIA Jāņa Rozes apgāds.
- Bīlavs, R. (2010). *Vai zini kurš izgudroja pirmo kalendāru?* Pieejams <http://sieviestklubs.lv/psihologia/vai-zini-kurs-izgudroja>
- Deiviss, N. (1996). *Eiropas vēsture*. Rīga: Apgāds Jumava.
- Elnashar, A. (2018). Nanorat as multidisciplinary of nanotechnology with novel art for fashion and interior design. *Buletinual AGIR nr 1/2018 januarie- martie 9*. Retrieved from www.agir.ro/buletine/2986.pdf
- Gončerovs, A. (1960). *Par grafiku*. Rīga: Tipogrāfija "Cīņa".
- Karlsone, I. (2017). *Dizaina studentu telpiskās spriešanas prasme kā mācīšanās rezultāts*. Pieejams http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/37923/298-62723-Karlsone_Inguna_ik09402.pdf?sequence=1
- Kazaka, A. (2015). *Dārza grāmatu dizaina grafiskie risinājumi*. Pieejams <http://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/28420>
- Kristapsons, S. (2014). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Pieejams www.turiba.lv/f/Izdevnieciba/ZPSP-saturs-ievadsinternetam.pdf
- Krūmiņa, L. (2005). Latviešu kalendāri, 1758-1919: bibliogrāfēšanas metodika un kultūrvēsturisks raksturojums. *Promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai komunikāciju zinātnes nozarē, bibliotēkzinātnes apakšnozarē*. Latvijas Universitāte. Pieejams <http://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/1290>
- Pipere, A. (2011). Datu ieguves metodes pētījumā un to raksturojums. In K. Martinsone, A. Pipere (red.), *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes* (157-189). Rīga: RaKa.
- Puriņš, I. (2015). *Maiju kalendāra noslēpums*. Pieejams www.toltektime.com/blogs/637-par-kalendaru/2-maiju-kalendaru-noslēpumi
- Rabinovičs, I. (1967). *No laika rēķinu vēstures*. Rīga: Zinātne.
- Reihmane, L. (1982). *Latviešu padomju stājgrafika*. Rīga: Liesma.
- Solovjova, J. (2016). *Ko mūsdienās nozīmē dizains*. Pieejams <https://www.satori.lv/article/komusdienas-nozime-dizains>
- Šurs, J.I. (1962). *Stāsti par kalendāru*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Vilks, I. (2017). Laika skaitīšana Latvijas teritorijā: 1899-1923. In *Latvijas universitātes raksti*, 815. (233-242). Zinātņu vēsture un muzejniecība. Pieejams https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/izdevumi/LU_Raksti/815/18_Vilks-2.pdf.